

SERTÉSLEGELTETÉSSSEL ALTERNATÍV TERMÉK ELŐÁLLÍTÁS

Szabó Péter

Summary

The profitability of slaughter-pig production is influenced by market demand which is expressed mainly in market prices. The decrease of domestic consumption and export directly leads to the overproduction, fall of prices and the decrease of profitability and farming willingness.

What can the small-scale farmers do in this situation?

Either stop production, or look for that types of products which have a market value in the EU. The Mangalica breed is excellent for these types of products, since its ham has got a very good market. This breed is suitable for extensive environment. The moderate reproductive and growth performance of the Mangalica can be improved by combinative crossings with Duroc or Cornwall breeds. While the profitability can be unproved by crossing, the product quality is the same. The grazing has got a favourable effect on the animal welfare, on product quality and profitability which increases the farmers perception.

Táplálkozásunkban a legtöbb húst adó állatfaj a sertés. Az elmúlt négy évtizedben a sertésenyésztés fajlagos mutatóinak és teljesítményének növelése érdekében a sertést csaknem teljesen kiszakítottuk abból a természetes környezetéből, amelyben évezredek óta élt.

A modern, különösen a fehér sertések a kontinentális éghajlat alatt ma már nem is tarthatók a szabadban az egészségük és termelésük kockáztatása nélkül. Ugyanakkor a kiegyenlítettebb klímájú nyugat- és észak-európai országokban a sertések 20-40 %-át szabadban tartják és ott is fiasztatják, elsősorban ökonómiai és állatvédelmi megfontolásból.

Dél Spanyolországban pedig a sertéstartás és hizlalás több száz éves hagyományát elevenítették fel az elmúlt évtizedekben. Az ibérico nevű, római korban is meglévő, csaknem kipusztult zsírsertésüket százezer fölötti kocalétszámra felszaporítva szabadban tartják és jelentős részüket szabadban a paratölgy makktermésén hizlalják. Ily módon nemcsak az EU csatlakozás utáni termelésből kivont területeket hasznosítják, hanem a fekete szőrű és kültakarójú sertésükből állítják elő a világ legdrágább sertéstermékét a Serrano sonkát. Az sem zavarja a spanyolokat, hogy a nagysúlyra (140-170 kg) hizlalt sertések zsírosak. Sőt a 2-3 éves sonkaérleléshez szükséges a sonkára rakódott 2-4 cm felületi- és jelentős intramusculáris zsírtartalom. A zsír megakadályozza a hosszú érlelés alatt a hús kiszáradását, miközben olyan íz- és aromaanyagok alakulnak ki a kémiai folyamatok során, ami e terméknek kivételes ára (6-15000 Ft/kg) mellett világhírt és keresettségét biztosítanak.

Az elmúlt 6-8 évben a magyar mangalica sertés felkeltette a spanyol sonkagyártók és érlelők figyelmét. Az Olmos cég jelentős anyagi áldozatot vállalva azon fáradozik, hogy a mangalica sonkát a spanyol és a világpiacon az ibéricoval azonos minőségű terméként vezesse be. Ezzel elérhető, hogy a mintegy 150 éves múltra tekintő, egykor világhírű fajtánk kilépjen a kipusztulás veszélyéből és a génrezerv tenyészet kategóriából. A mangalica sertés volt ugyanis az a fajta, amely kiváló szervezeti szilárdságát,

edzettségét, húsának kivételes íz- és aromaanyag tartalmát éppen az extenzív szabadon tartásának, legeltetésének köszönhetette.

A mangalica kocákat már szopós malacáikkal, és azt követően a fél-egyéves süldőtetés során természetes környezetben legelőn tartották elődeink.

A sertés legelőn tartása ma természetesen nem csak elhatározás kérdése csakúgy, mint a mangalicafajta tartása sem az. Bármennyire is természetes volt a sertés szabadban tartása és ezt a mangalica türte, a mai termelési költségek és hozamok mellett ez a tevékenység nem gazdaságos. Ha pedig egy tevékenység nem gazdaságos, nincs akár minimális eltartó képessége, akkor abba sem tókélt, sem munkát nem szabad befektetni. Szerencsére a mangalica tartásához nyújtott állami támogatás és a piaci oldalról jelentkező – értékesítési árban is kifejezésre jutó – fokozott érdeklődés arra készíti a termelőket és a kutatókat, hogy e gazdasági tevékenységet olyan szintre fejlesszék, olyan környezetbe helyezték, ami hosszútávon is gazdaságos.

A mangalica jelenlegi kis populáció létszáma, kis szaporasága és lassú növekedése miatt sem volumenét, sem gazdaságosságát tekintve önmagában nem biztosít kellő gazdasági alapot, sem a hazai termelő, sem a spanyol vásárló számára.

E tevékenység első és legfontosabb láncszeme a mangalica sertés tenyésztési- és hizlalási teljesítményének növelése.

A mangalica törzsállomány esetében is engedélyezett, hogy évenként a kocák egyik fialása a duroc fajtával keresztezett utódokat adjon, jelentősen segítve ezzel a mangalicatenyésztők gazdasági biztonságát.

Az 50 % génhányadú mangalica x duroc haszonállat-előállító keresztezés a nagyobb szaporaság és a nagyobb növekedési erély, valamint a kisebb mértékű zsírosodás illetve a több húsbeépítés miatt speciális és hosszú érlelési idejű szárazáru előállítására külföldön és idehaza egyaránt alkalmas.

Jelenleg a szőke mangalica tenyészetek között egyre gyakoribb, hogy az állami támogatás és a tenyészállat értékesítés lehetősége egyaránt kizárt, mert a 400 támogatható egyedet meghaladó csoportba kerül. Ezen üzemekben a mangalica csak fajtatiszta szaporítása gazdaságilag nem lehet eredményes a kedvezőtlen természetes mutatói miatt. Ezekben a tenyészetekben az állománypótláshoz szükséges fialásokon túl, az összes kocát célszerű keresztezésbe vonni.

A mangalica x cornwall keresztezés több mint fél évszázaddal ezelőtt mind tenyésztési, mind gazdasági szempontból sikeres volt. Megisméltése tenyésztési szempontból nem jelenthet különösebb nehézséget. Mivel a takarmányozás napjainkban lényegesen korszerűbb, mint akkor volt még a mainál szerényebb ellátás mellett is, az eredményeknek jóval felül kell múlnia a 30-50 évvel korábbi. A szárazáru előállítást szolgáló keresztezésbe tehát célszerű a cornwall fajtát bevonni.

Ezt megerősíti a spanyol és az olasz vásárlók kérése, amely szerint szabadban tartott, sokat mozgatott és fekete körmű sertéseket előnyben részesítik a modern fajtákkal szemben a hazai gyakorlatuk szerint is. Az extenzívebb tartást, a legeltetést, a kaszált zöld- vagy silózott takarmány etetését a mai fajtáknál nem lehet alkalmazni, míg a cornwall és a keresztezett utódai nemcsak türik, hanem gazdaságilag meg is hálálják azt.

A mangalica x cornwall keresztezés mellett a jövőben – amennyiben a cornwall fajtát az igényeknek megfelelően sikerül újból elszaporítani – cornwall mangalica F1 kocák tartása és duroc x mangalica kanokkal történő keresztezése az egyszerű haszonállat előállító keresztezéstől eredményesebb lehet. A cornwall F1 kocák mangalicától nagyobb szaporaságot, valamint a duroc F1 apák nagyobb növekedési erélye olyan 50 %

mangalica génhányadú utódokat eredményez, amelyek mind a sertésstenyésztő, mind a sonkagyártó igényeit jobban kielégítik, mint a fajtatiszta mangalica sertés.

A jelenleg korlátozott számú cornwall miatt a duroc x cornwall F1 kocák és kanok előállítására is része a kutatási programnak. A duroc x cornwall F1 kocák gazdasági szempontból akár "modern" sertésnek is tekinthetők. Szaporaságuk és nevelőképességük jobb, mint a duroc x mangalica társaiké. Jó legelők és olcsóbb gazdasági abrakkal vagy tömegtakarmánnyal, de lédús és gyök gumós takarmánnyal is etethetők. A duroc x cornwall F1 kocákat nagytestű vörös mangalica kannaal termékenyítve 50 % mangalica génhányadú utódokat nyerünk, amelyek növekedési erélye megfelelő. Hízási és vágási teljesítménye pedig az előbbiekből említettektől szárazáru előállításra kedvezőbb.

A mangalica törzs- és fajtatiszta árutermelő kocaállomány évenkénti másodszori termékenyítésére és fiáztatására a fajtatiszta cornwall mellett a duroc x cornwall F1 kanok is felhasználásra kerülnek. Az így előállított végtermék utódoknak a kiváló alkalmazkodó képességük mellett kedvezőbb a növekedési erélye, a hizodalmassága és a húsbeépítése is, mint a fajtatiszta cornwall apától származó egyedeké.

A fehér húsertés kocák duroc x cornwall F1 kanokkal történő keresztezését és rövid érlelési idejű egyöntetű sonka előállítását szintén feladatnak tekintjük. E keresztezéssel az évenkénti több ezer tonna sonkaexport minőségjavítását célunk bizonyítani, mivel jelenleg a legnagyobb sonkaexport volument – több mint 80 %-ban – fehér sertésekből termelik ki. Ezzel szemben már elhangzott a vásárló minőségi kifogása. Féltő, hogy ez rövidesen jelentős exportvesztést eredményez a magyar gazdaság számára, ami az eladhatatlan készletek felhalmozását, érték- és termelési tér veszítést von maga után.

E keresztezésektől várható előnyök:

- A mangalica, a cornwall és a duroc fajták felhasználásával olyan keresztezési konstrukció(k) kialakítása, amely versenyképes terméként értékesíthető az EU-ban, – elsősorban a spanyol és olasz piacon –, valamint a hazai fogyasztók körében egyaránt;
- A téliszalámi, a csabai- és a gyulai kolbász, valamint a „magyar sonka” gyártásához alapanyagként kipróbálni;
- Jelentősen növekszik az egy kocától évente előállított vágósertések száma;
- Megfelelő keresztezési eljárással és takarmányozási technológia kidolgozásával rövid úton és hathatósan javítani a legnagyobb volument adó rövid érlelési idejű export sonka minőségét;
- Jobb ellenálló- és alkalmazkodó-képességénél fogva kevesebb, vagy esetleg állati eredetű fehérje és gyógyszer felhasználása nélkül a fogyasztó egészségére kedvezőbb hatású sertés termék előállítására, amely a modern fajtákkal bizonyos tekintetben elképzelhetetlen;
- Ötszáz egyedre kiterjedő vérvizsgálat alapján a cornwall, a duroc x mangalica F1 és a vörös mangalica összes koleszterin, HDL koleszterin és triglicerid tartalma 14 genotípus közül szignifikánsan a legkedvezőbb volt, ami humán táplálkozási szempontból sem elhanyagolható;
- 20-50 kocát tartó farmgazdaságokban elsősorban a mangalica tenyészetek eredményességének javítása;
- Extenzív és félintenzív sertésstartó gazdaságokban az olcsóbb takarmánykészlet eredményesebb hasznosítása;

- A mezőgazdasági művelésből kivont, vagy kivonásra kerülő területek hasznosítása szabadban történő sertéstartással;
- A Hortobágyi Nemzeti Park területein – esetleg máshol is – az elmocsarasodott területek sertéssel történő rekultiválása;

Irodalomjegyzék:

- Balás Á.: 1876: Rétművelés és legelőkezelés alapvonalai. Tettey Nyomda, Budapest; 1-128.
- Becze J.: 1981. A nőivarú állatok szaporodásbiológiája. Mezőgazdasági Kiadó; 1-393.
- Bíró J.: 1928. A legelőgazda könyve. Pallas. Budapest; 1-349.
- Csukás Z. 1952. Takarmányozástan. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest; 1-348.
- Dorner B.: 1921. Sertéstenyésztés. Pátria Rt. Budapest; 170.
- Drezdner J.: 1927. Az újkori zöldmező gazdálkodás. Kertész Nyomda, Budapest. 1-184.
- Haraszti E.: 1977. Az állat és a legelő. Mezőgazdasági Kiadó; 1-275.
- Herman O.: 1909. A magyarok nagy ősi foglalkozása. Hornyánszky Kiadó. Budapest; 1-409.
- Herold I.: 1977. Takarmányozás. Mezőgazdasági Kiadó; 1-546.
- Herold I.-Szabó P.: 1994. Újabb sertéstakarmányozási kutatásaink gyakorlatnak ajánlható eredményei. DATE ÁN.1. NST. 1. kötet. Debrecen, 193-202.
- Károly R. 1899. Rét- és legelőművelés. Franklin, Budapest; 1-192.
- Kovács F. 1990. Állathigiénia. Mezőgazdasági Kiadó; 1-601.
- Kovács J. 1996. A sertések legeltetése. Gyepgazdálkodási Szakülés az MTA-n. DATE Debrecen, DGYN. 13; 111.
- Nagy G.-Vinczeffy I.: 1996. Gyógynövények szerepe az állatgyógyászatban. DATE, Debrecen. TÁ.5; 73-90.
- Rázsó I.: 1906. Rét- és legelőművelés kézikönyve. Nitsmann Nyomda, Győr. 1-190.
- Schmidt J.: 1993. Takarmányozástan. Mezőgazda Kiadó. Budapest. 1-358.p.
- Surányi J.-Villax Ö.: 1930. Rétek és legelő termőképességének fokozása. Pallas, Budapest. 1-51.
- Szabó P.: 1992. A sertések legeltetése. DATE Debrecen, TÁ.2.; 309-316.
- Szabó P.: 1992a Sertéstartás legelőn. Legeltetési Állattartás. DATE. Debrecen. DGYN 10; 209-214.
- Szabó P.: 1993. Előnyök a sertés legeltetésében. DATE, Debrecen. TA.3. 185-190.
- Szabó P.: 1994. A takarmány-előkészítés hatása a sertés termelésére és egészségi állapotára. DATE ÁN.1. NST.2. kötet, Debrecen, 122-146.
- Szabó P.: 1996. A sertéslegeltetés előnyei. Gyepgazdálkodási Szakülés MTA-n. DATE Debrecen, DGYN 13, 113-114.
- Vinczeffy I.: 1992. Adatok gyepeink gyógynövényeiről. DATE Debrecen, TÁ.2.; 161-178.

Szerző: Dr. Szabó Péter egyetemi adjunktus
 Debreceni Egyetem Állattenyésztés- és Takarmányozástani Tanszék
 4015. Debrecen, Pf.: 36.